КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК — ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIC
Ukrainian Monthly Review Lwiw — Poland
ul. Technicka, 1.

Ч. 11.
ЛИСТОПАД
1937.
РІЧНИК X.

НА ОКРАЯХ ДНІВ

НА СПОМИН ДРУГОВІ — МИХАЙЛОВІ КОРЧИНСЬКОМУ.

Дня 7. жовтня ц. р. покинув наш гурт один з найідейніших кооператорів, Михайло Корчинський, начальник правного виділу РСУК, активний працівник многих кооперативних установ, дорогий співробітник нашого журналу.

Те, що треба було сказати про заслуги Покійного для українського народу і українського спілчанського руху — вже сказано і ми не будемо повторюватися. Доповнимо тільки одну прогалину з його некрольоґу — згадкою про заслуги М. Корчинського як пропаґатора ідеї райфайзенських спілок. Досі була про це згадка тільки у надгробній промові дир. О. Луцького.

Михайло Корчинський, простудіювавши відомі „Соціяльні основи кооперації" Тугана-Барановського, зокрема розділ про селянський кредит, прийшов до переконання, що винахід Фридріха Райфайзена, — носить на собі печать ґеніяльности, не дивлячись на всі його зовнішні ціхи простоти (Його власні слова). Коли ви слухали, з яким жаром Корчинський говорив про райфайзенки, „банки селянина", про глибінь дослідів Тугана-Барановського, який перший зумів як слід оцінити велич винаходу Райфайзена — ви не могли опертися суґґестії того ентузіязму. Запрошений виложити свої думки на сторінках „Кооперативної Республики", зробив це радо (1928 року) і своїм виступом започаткував живу дискусію на тему нашого сільського кредиту. З дискусії тої, як відомо вийшло діло: — IV. Краєвий Кооперативний Зїзд, який кинув у край клич: не лиш скріплювати існуючі міські банки, а й по селах творити місцеві щаднично-позичкові каси.

Сьогодні, хоч ще не здійснилося сподівання М. Корчинського, що сітка райфайзенок буде у нас така сама густа, як є мережа закупочно-збутових кооператив, все ж таки зроблено вже чимале діло, коли прямо з нічого, без сотика допомоги „згори", або „з боку" — поставлено сітку поверх 500 місцевих українських райфайзенок. Кожна з них, це вислід жертвенної дрібної біганини десятків людей за дрібними сотиковими ощадностями. Кожний сотик в капіталі кожної з тих наших станиць обліплений потом людей доброї волі, яким присвічувала висока ідея взаїмної допомоги через самопоміч.

Є вже ціла низька вправлених робітників райфайзенського руху, які діло це напевно поведуть вперед. Коли за якийсь час матимемо в райфайзенському секторі поважну ділянку нашого кооперативного руху, то чималу заслугу за це діло слід буде признати Покійному.

У 20-ЛІТТЯ СМЕРТИ Е. ОЛЕСНИЦЬКОГО.

26. жовтня ц. р. припала 20-та річниця смерти др. Евгена Олесницького, високо заслуженого сина українського народу. Евген Олесницький — це був один з найбільш освічених, а притім найбільш енерґійних діячів довоєнного українського руху в Галичині. Його заслуги, як політика, не менші, як його праця біля господарського двигнення українського села. Олесницький виріс з тої ґенерації галицької інтеліґенції, яка під впливом суспільних ідей Волод. Навроцького та Ів. Франка і тов. вирішила поглибити зміст українства, роблячи його з чисто культурницького руху — ще й рухом політичним, соціяльним та господарським. Найбільша його заслуга, як економічного діяча — це орґанізація т-ва „Сільський Господар", як аґрономічно-виховного осередка, відтак Краєвого Союзу Госп. Торговельних Спілок, Кр. Союзу для хову і збуту худоби і його співучасть у орґанізації Кр. Молочарського Союзу — як економічних централь майбутнього кооперативного руху українського села. Олесницький завжди ставив ясно інтерес селянина в основу своєї роботи, будучи сам суспільно доволі радикальним.

Памяти Е. Олесницького був присвячений з ініціятиви Т-ва „Сільський Господар" святочний вечер дня 26. жовтня ц. р. Реферат про Покійного виголосив д-р І. Витанович.

НЕНАВИСТЬ ЗАСЛІПЛЮЄ.

Львів був свідком протиукраїнської демонстрації. Демонстрували і вели провід ті самі елементи, що вславилися антисемітськими авантюрами, ті, що намагаються зробити справу т. зв. національних меншин центральною точкою всього публичного життя. Як звичайно в таких випадках жертвою націоналістичного засліплення впали... виставові шкла „Маслосоюзу" та інших, між ними й дуже бідненьких культурних українських установ. Проходячі вулицями молоді люди вигукували „геть Русинів!", „проч з гайдамаками!", хоч може неодин з демонструючих прийшов до нас як гість із Заходу...

Думаємо, що, якщо ті елементи вважають, що роблять добро, цькуючи безпідставно проти ретельного господарського і культурного будівництва українського народу — то вони дуже помиляються. На ділі вони роблять найгіршу прислугу свойому власному народові.

Творча, конструктивна економічна й культурна праця зав-

жди себе оправдає. Неповажні виступи проти неї — її не захитають. Не відженуть ані одного клієнта від склепів „Маслосоюзу" — як довго ці склепи будуть взірцем солідности, чистоти і ретельної обслуги покупця.

Ось чому демонстрації і цим разом не викликали ніякого відруху солідарности на львівській вулиці. Пройшли як щось штучне і „натягане", а нині вже о них навіть забули...

Не туди дорога, молоді панове! Працею змагайтеся, тоді і ми вас інакше оцінимо.

СЕРЦЕ КООПЕРАТОРКИ.

Серед протиукраїнського гамору деяких націоналістично наставлених гуртків польського суспільства, і то в часі, коли в обороні українства не анґажується ніхто, навіть з офіційних поступовців, демократів і соціялістів — дуже відрадно занотувати виступ п. Марії Домбровської, про який була недавно звістка у щоденній пресі.

Марія Домбровська — визначна польська письменниця, поступово-демократичного світогляду. Як авторка многих белетристичних і кількох публіцистичних творів та писем, здобула собі заслужено одно з чолових місць в сучасній польській літературі. За трильоґію „Ночі і дні" одержала державну нагороду. До того ще й кооперація з вдячністю згадує про неї, як про авторку кількох кооперативно наставлених публікацій. Бо для Марії Домбровської, як видно з усього, кооперативний світогляд це не „празнична одежина", а бере вона ці засади буквально.

Як особа, що співчуває з визискуваними і гнобленими, М. Домбровська осмілилася у свойому викладі в Варшаві дня 10. жовтня б. р. передаючи свої враження з побуту на нашому Поділлі — виступати проти тих, які нехтують українство, які хотіли би звести українську справу до ролі реґіонального питання. Прелеґентка отверто дала вислів своїй симпатії до змагань українського народу за збереження своєї самобутности та до розбудови власними силами свого власного життя.

Серед українських кооператорів виступ п. Домбровської викликав гарне враження. Він скріпив серед них віру в силу кооперативної ідеї.

RES PORRO TRACTATUR...

Тому два роки назад, коли була більша біда і коли в центрі польської держави вагалися, на яку ступити дорогу — уряд встановив окрему комісію для розслідування питання етатизму... Здавалося, що петля державної реґляментації, що стискала чимраз тісніше господарське життя, що путала свободу приватної ініціятиви громадян — буде хоч трохи попущена. Деякі люди робили собі вже надії на поворот до ліберальніших часів, в уяві

повставали вже нові підприємства, вільні від примусу концесійної системи, звуження терену діяльности публичних монополів, тощо.

На жаль — так не є. Противно, замісць посилення лібералізму — щоденна дійсність приносить щораз нові прояви затіснювання петлі етатизму і державної реґляментації господарського життя.

До таких проявів треба зачислити і ті урядові законопроєкти, вістку про які принесла преса останніх тижнів. Перший — це проєкт поширення концесійного примусу в ремеслі, другий — законопроєкт про т. зв. дипльомованих книговодів. Перший, так як його зреферувала щоденна преса, має поширити примус концесії навіть на такі ремісничі звання як будівництво, мулярство, ба, навіть теслярство, на електричне інсталяторство і т. д., другий мавби виконування звання книговода, навіть по приватних підприємствах, узалежнити від одержання дипльому від державної іспитової комісії (яка, таким чином, контролювалаби свідоцтва, видавані торговельними школами).

Як бачимо, гін до тоталізму, до всевлади держави над всім життям громадян в Польщі не тільки не слабне, а навіть скріплюється.

(Найгірше те, що й між Українцями є такі люди, що не розуміють тої загрози, яка йде для вільного розвитку життя від тоталістичних тенденцій).

БОРОТЬБА З КРЕДИТАМИ.

Також в польській кооперації боротьба з продажжю товарів на борг не встелена рожами. Між іншим Надзірна Рада союзу „Сполем" опубліковує в цій справі таку постанову: „Надзірна Рада, ознайомившися зі станом акції, що змагає до ліквідації продажі на кредит, стверджує, що акція ця не є ведена з вистарчаючою енерґією.

„Рада стверджує, що заборона продажі на кредит є одною з підставових засад нашої кооперативної ідеольоґії. Передана нам Ройдельськими Піонірами, засада ця була закріплена практикою добре ведених кооператив цілого світу.

Рада звертає увагу кооперативам, що занедбують цю справу, що гостре зірвання з погубним налогом кредитування не може нанести кооперації шкоди; приклад многих здорових і сильних кооператив, які це зробили з користю для себе, заперечує цю думку в цілій ширині. Зате є правдою, що кредит дезорґанізує житя кооператив, а в неменшій мірі також домашню господарку членів.

Це не є ніяким оправданням для кооператив, що кредиту уділюють в Польщі з небувалою легкодушністю всі, а особливо купці і фабриканти. Нашим завданням не є наслідувати ті лихі взори, але викорінювати їх. Ми повинні підняти рішучу і гостру

боротьбу з цим хабаззям, показуючи людям, як дуже це життя на кредит підриває нашу суспільну господарку, деправує нас як нарід, і гальмує наш розвиток.

Надзірна Рада взиває всіх кооперативних діячів до негайної боротьби на свойому терені з уділюванням кредиту, а рівночасно взиває дирекцію союзу до примінення гострих мір, особливо відносно управ кооператив, які особисто користають з кредиту, чим дають лихий приклад членам кооператив".

КОНСЕКВЕНТНО.

По ґрандіознім погромі, що його урядила сталінська диктатура в 1935 році міській споживчій кооперації на терені цілого СССР, коли одним почерком пера зліквідовано всі її підприємства — прийшов черговий удар. В подібний спосіб зліквідовано тепер, по двох роках, всі мешкальні кооперативи на терені держави. Як відомо, від 1918 року велика частина мешкальних домів у СССР була в посіданні кооператив, складених з тих осіб, що замешкували даний будинок. Які вони там не були — ці кооперативи, але все таки не було це зовсім те саме, що управління держави або міста. Від тепер всі доми перейшли в заряд або самої держави, або т. зв. міської самоуправи (в дійсности ріжниця тут мала).

Сірий громадянин СССР, який мав досі ще хоч сяку-таку можливість забирати слово у справах свого помешкання, втратив це своє право і на цьому відтинку.

В СССР йде незатримним ходом закріпощення всього суспільства. Державно-партійна машина стає потворою, яка своїм важким тягарем привалює всіх нещасних жителів цієї країни.

З великого колись надбання кооперації на терені цілого СССР при житті остали ще тільки споживчі кооперативи по селах (якщо можна називати кооперативами ці мертві бюрократичні твори без самодіяльности членів, навіть без правильно скликуваних зборів членів). Досі ще держава не має на селі свого торговельного апарату, отже толєрує останки кооператив. Але життя і цих кооператив мабуть уже не довге.

ЩО ДІЄТЬСЯ ЗІ СОВІТСЬКОЮ СТАТИСТИКОЮ!

Загальну увагу звертає на себе факт, що вже від ряду літ совітська влада не опубліковує урядових статистик з ріжних ділянок життя, нераз навіть підставової ваги. Щоби не сягати дуже далеко взад, треба згадати, що поважніші браки в совіт. статистичних публікаціях датуються від переломових літ 1929 і 1930. В тих роках, як відомо, почалася перша пятилітка, а в звязку з нею кровава колєктивізація селянських господарств; вона не тільки що зменшила число населення СССР о кілька міліонів селян, вимордованих на місці, або на далекому північному засланні, але й винищила

живий інвентар, корови, безроги та домашню птицю. Ці катастрофічні зміни в цифрових позиціях державної статистики треба було очевидно якось тушувати. Не вмів чи не хотів тої операції перевести доволі радикально тодішній начальник Головн. Статистичного Управління СССР; в кожному разі Володимир Громан, а разом з ним його найближчі співробітники всі пропали без сліду, так що до нині ніхто не знає, що з ними сталося. Недовго після того розвязано цілий статистичний уряд в тій формі, як існував до того часу. Його місце заступило „Центральне Управління Народно-Хозяйственного Учота" — очевидно з новими людьми. Але і до цього нового уряду не було, здається, достаточного довіря, чи він справлятиметься, як слід, з трудним завданням, особливо в ділянці хліборобської статистики — отже з під його компетенції вилучено статистику засівів і зборів збіж. Для цієї преважної і дуже делікатної статистики, якої завданням є в СССР не ствердити те, що є, а те, що оправдує великанські щорічні реквізиції збіжа зі села — встановлено окремий уряд „Постійну Комісію для встановлення врожаїв і зборів збіж". Сталося це теж у 1933 р., підчас голоду на переднівку. Очевидно, як інформує Ст. Ґляс, добрий знавець совітської економіки, комісія ця робила, що могла, висилюючись, щоби що сезону подавати як найбільш оптимістичні звідомлення про стан засівів і зборів хліба в державі (щоби було оправдання для реквізіцій) — але і вона не догодила. 26. березня 1937 р. її розвязано. Інформації про стан урожаїв має тепер подавати місцева адміністрація сама — стан, який був до 1933 року. (А між тим — в році 1933, мотивуючи створення Комісії, влада обвинувачувала орґани місцевої адміністрації в тім, що вони подають центрові брехливі інформації про стан на місцях).

Жертвами розгрому совітської статистики впали також два найвизначніші економісти СССР — Осинський і Струмілін. Факт, що Сталін визбувається найсильніших теоретичних голов, на яких досі спирався совітський режим, свідчить, як здається, про те, що уряд тратить голову від того страшного хаосу в хліборобстві і промислі, який прийшов в наслідок обидвох пятирічок. Уряд хоче ратувати себе тим, що приводить до мовчанки людей, які ще щось бачать і розуміють та моглиби бути небажаними критиками його потягнень.

З ДУМОК М. КОРЧИНСЬКОГО.

„Складаючись переважно з селянсько-хліборобського населення, ми, говорячи про ощадність, разом з тим мусимо говорити про селянську кредитову кооперацію. Кредитова кооператива на селі, є передумовою правильної масової ощадности, а масова ощадність — передумовою розвитку кредитової кооперативи й кооперації".

„Привчивши маси до напростішого виду ощадности, базуючись на моменті наочної користи, нам легко буде переконати і виховати маси у свідомости, що справа всебічної ощадности, то також справа національної гідности. Нація зрозуміє, що стид і ганьба, щоб ми провадили господарку з часів десь Володимира Святого, а набуті новітні потреби наші заспокоювали не ми своїми силами, а працею інших народів. Тоді зрозуміємо, що недалеко ми втікли від африканських племен, потреби яких у фабрикатах також вдоволняють народи-творці, народи вирібники, народи заощадженого капіталу".

(„Кооп. Республика" 1928. ст. 451).

Становище і завдання інструктора в українськім кооперативнім русі

Інавґурація курсу інструкторів РСУК 17. X. 1937.

Сучасний український кооперативний рух, це рух не тільки господарський, не тільки рух творення матеріяльних надбань...

Сучасний український кооперативний рух попри це — це рух виховування мас, виховування, що веде не шляхом затирання особовости людини, а навпаки шляхом плекання її серед своїх членів, однак з метою впрягання людий сильних характером і здисциплінованих на службу нації для загального добра.

Такі прикмети і методи нашої праці відповідають природі кооперації, яка у системі економічно-громадських змагань спирається твердо і надійно на виховні моменти.

Кожня справдішня кооперація попри економічні послуги нації, служить їй в ділянці громадській, суспільній.

Кооперація виховує людину-громадянина, людину характеру, людину, яка гідно, без приниження чи чванькуватого вивищування, без затрати власного „я", але й без розчавлювання „я" свого співгромадянина стає двигуном і носієм та співучасником справдішньої демократії в господарськім і духовім житті народу.

***

Виховні завдання кооперації ставляють її перед проблємою організації вишколювання людини у бажанім кооперацією напрямі.

Зміст вишколу лежить у площі трикутника, підставою якого є загальна освіта, одним з боків — виховання людини-громадянина на кооператора, другим боком — спеціяльний вишкіл техніка кооператианої праці, чи то буде праця кооператора-економіста, кооператора-пропаґандиста, чи теж кооператора-контрольора, ревізора, орґанізатора чи інструктора-дорадника.

***

Курс наш є курсом кандидатів на інструкторів отже для людий, які мають спеціяльне завдання у нашім кооперативізмі. Вони

до нас прийшли зі скарбом загального знання, з підставовими відомостями з ділянки кооперації. Відомості ці ми тут на курсі з ними поглибимо, щоби на основі заокругленого знання засад і метод кооперативної праці, серед якої вони почасти вже практично вишколювались, дати їм підставове знання, необхідне доброму інструкторові-орґанізаторові кооп. життя і праці.

Інструкторська контроля, це догляд за повним здоровлям кооперативи, це улегшування союзної співпраці кооперації, це улегшування контролі Р. С. У. К. Контроля кооп. підприємства в основах своїх подібна до контролі приватного підприємства, одначе кооперативна контроля є, чи пак повинна бути, глибша і всестороннійша. Все буде вона контролею більше відповідальною, бо торкається не тільки індивідуального капіталістичного підприємства, чи анонімового капіталу, а спілчанського господарства, з долею якого звязана є не тільки матеріяльна доля співучасників, але й доля громадських вартостей, доля живих людий, які, не зрікаючись власних користей, всежтаки спільними силами творять громадське добро, нові суспільні цінности. Замало є в кооперативі стояти тільки на сторожі матеріяльних дібр. Потреба глядіти, чи кооператива сповняє своє громадське післанництво, чи — сама здорова морально — є джерелом морального відродження і ґартування свого середовища.

Не високий зиск леґітимує кооперативу в громадськім житті, а методи і дороги, якими кооператива до цього зиску приходить і способи орудування зиском в користь членів і національного капіталу, як засобу ступневого розвитку громадських надбань в селі, повіті, краю!

Інструктор-люстратор, це найблищий природний звязковий між орґанами кооперативної гієрархії в кооп. установі з одного боку, а надбудовами — фаховими і ідейними — з другого. Рівночасно це і найбільш обізнаний і критичний звязковий між управою кооперативи а кооперативними працівниками, які з доручення управи ведуть поодинокі відділи чи аґенди кооперативної установи, а дальше найблищий звязковий між членами а кооперативою.

Інструктор стає лучником між управою кооперативи, що безпосередно веде кооп, підприємство, а Надзірною Радою, що надає напрями праці кооператив, а дальше — лучником цих орґанів з загалом членів (збори — наради і т. п.).

Інструктор-люстратор це посторонній — а всетаки свій — чинник, якого спостереження і зичливі уваги дають змогу управі відповідно наладнувати працю працівників кооперативи.

В союзнім нашім устрою інструктор, це помічна рука орґанізаційного і торговельного осередку, повітового чи краєвого, це помічна рука і око ідейного центру нашої кооперації — Р. С. У. К.

Орґанізаційні і технічно-торговельні та виробничі вказівки союзних надбудов стають підставою технічної праці інструктора-люстратора in concreto. Праця та в основі мусить відповідати засадам нашої ідеольоґії, в тім і нашої кооперативної етики.

З такого поставлення праці кооперативного інструктора-люстратора родяться окремі вимоги, які ставимо до нього.

Кооперативного інструктора мусять ціхувати:

1. Основне знання ідеї кооперації та метод праці кооператизму, як реалізатора цієїж ідеї.

2. Річевість, що її набувають люди на основі повної фахової підготовки, часто спеціяльної.

3. Меткість і солідність.

4. Послідовність у відношенню до зовнішного світу, оперта на знанню душі людини і змагань середовища та на знанню діла, яке провірює.

5. Особиста характерність, ця підстава кожного авторітету.

6. А поза цим усім разом: глибока віра у кооперативну справу.

Вимоги знання середовища (людий і діл, потреб їх і змагань), кажуть нам жадати від інструктора, щоби всеціло віддався свому завданню, а від управ, щоби вони давали інструкторові змогу довше перебувати у повіреному йому районі без зайвого перекидання з місця на місце.

В Р. С. У. К. розглядаємо вже справу вилучення навіть орґ.-пропаґандивних аґенд з обовязків інструктора-люстратора, задумуємо звузити предмет його праці, з користю для питомих йому завдань.

Якіж це ті питомі і безпосередні завдання інструктора? Ось вони:

1. Контроля книговедення (загальна або спеціяльна);

2. Контроля касової господарки;

3. Контроля цін;

4. Контроля якости товарів і джерел їх закупу та збуту (кооп. вірність);

5. Контроля переховування товарів;

6. Контроля чистоти у льокалю і порядку у діловодстві (гиґієна і естетика кооп. установ та справність праці);

7. Пропаґанда кооп. виробництва і рідного промислу (постійна і періодична на товарових показах);

8. Провірка конкуреційности цін кооперативи у закупі і збуті та виробництві (ціни, побирані від клієнтелі, і ціни, плачені продуцентам);

9. Знання торговельних звичаїв і вимог клієнтелі-членів.

10. Дорадництво правне, адміністраційне і податкове;

11. Вплив на виховання і вишкіл персоналу;

12. Вплив через надбудови на правильний склад орґанів кооперативи і на обсаду технічного персоналу.

Попри ці основні вимоги інструктори-спеціялісти мусять відповідати спеціяльним вимогам, у залежності від виду кооперації, у якім працюють (молочарство, кредит, спеціяльні кооперативи і т. д.).

Всі інструктори мусять становити живий звязок між орґанами кооперативи і орґанами та членами кооперативи, звязок між фаховими і ідейними надбудовами кооперації в повіті і краю. Тільки тоді праця їх буде суцільна — а тим самим створені будуть умови її пляномірности і методичности. (Культура праці).

Всіх інструкторів мусить ціхувати не тільки пильність і ревність, але вирозумілість. Вирозумілість не належить ставляти нарівні з поблажливістю на хиби. Вирозумілість це властиво терпеливість, але не мягкість. Навпаки. Інструктори мусять бути замилувані в порядку і дисципліні, бути завзяті у проведені раз поручених справ. А поручати можуть тільки справи, які ведуть до добра і краси кооп. руху. Тим самим інструктори мусять бистро орієнтуватися в кооперативній ідеольоґії і практиці.

***

Кінчучи, не можу з усім натиском не підкреслити:

Не контроля — як ціль сама в собі, а як засіб до наладнання справности праці у кооперативі і справности співпраці з її надбудовами, отже контроля, як основа доброзичливого фахового дорадництва — є прикметною ціхою доброго інструктора-люстратора.

Добрий інструктор-люстратор мусить — самозрозуміло — стояти на сторожі маєткових складників кооперативного господарства, мусить охороняти кооперативу перед стратами і шкодами, але ж рівночасно мусить він дбати, щоби кооперативна клітина, як складова частина ідейного, господарського, суспільного руху, яким є кооперативний рух, сповняла належито свої обовязки супроти свого середовища і супроти кооперативних надбудов, щоби досконалила себе і своїх членів та причинялася до орґанічного зросту сили кооперації, зросту, що його забезпечує розвиткова співзалежність з кооперативними надбудовами повітового і краєвого характеру.

Ось основні завдання кооперативного інструктора-орґанізатора.

Якщо інструктор завдання ці сповняє, ніхто не сміє зробити йому закиду, що він „живе на кооперативнім організмі", бо ж тоді стає він сам необхідною частиною цьогож органiзму, співтворцем моральних і матеріяльних цінностей, які пливуть з ідейного кооперативного руху.

***

Щоби методично зясувати місце кооп. інструктора у нашому кооператизмі, а також окреслити його завдання, мусимо вийти з характеристики природи спілчанського господарства.

Спілчанське господарство, чи пак кооперативне підприємство — це, як вже сама назва каже, господарство, спільно ведене.

Така природа спілчанського господарства вимагає в самій кооперації точного розподілу і точного сповнювання функцій членів і правлячих та контрольних орґанів згідно з гієрархією, обовязуючою в кооперації (законні вимоги, які входять, як орґанізаційні приписи, до статута).

Щоби не затрачувалася відповідальність, навіть справно працююча кооператива підпадати мусить не тільки внутрішній, але й зовнішній контролі.

Знаємо, що сам закон ставляє зовнішну контролю кооператив як необхідність (Ревізійні Союзи і Кооперативна Рада).

Не про законну контролю буду говорити, а про зовнішню власну, що її проводимо у союзнім нашім устрою фахових обєднань, про контролю, якої головною ціллю є дорадництво у всіх ділянках кооперативної орґанізації і праці, про контролю, яка є основою фахової праці орґанізатора-інструктора.

***

Згадав я вже, що внутрішня і зовнішня контроля у кооперації є необхідна.

Чому? Бо кооперація у технічнім наладнанню праці, це більше або менше, однородне або многогранне — скомпліковане підприємство торговельне, продукційне, банкове у ріжних в додатку комбінаціях, ведене виборними та іменованими людьми, осіле в одному місці або у більше місцях, в одній місцевости або розкидане в краю. Вартости кооп. підприємства — на рівні з вартостями приватного підприємства — можуть впасти жертвою ушкоди або й затрати.

Головні причини страт і шкід в підприємстві походять:

1. Від людий — недбалих, легкодушних, або й зловживників.
2. Від природи самого товару і способу його перехования.
3. Від метод розпреділювання і заготовки товару, від метод орудування повіреними в кооперативі вартостями, в тім і грішми (політика кредитова).

Охоронити кооп. підприємство від страт і шкід, обнизити їх до оправданого мінімума (товарові манка, загроза продажі уділюваних грошевих і товарових кредитів та лядових споживчих боргів) усправнювати працю кооперативи, як такої, і кооперативи, як члена кооператизму (союзна праця і співпраця) — ось завдання додаткової зовнішньої контролі кооп. підприємства, у першу чергу інструкторської конторлі, блищої до людей і теріторії праці кооперативи, чим зовнішня законна контроля Р. С. У. К.

Юліян Павликовський.

Дослід над селом як передумова кооперативного будівництва

Українське село в своїх історичних початках, у ранній добі нашого державного будівництва створило тверді підстави громадської самоуправи й самодіяльности. Міцна теж була держава, коли розумно вихісновувала цю льокальну самоорганізацію громадян для загально-державного будівництва. Довго відтак почерез лихоліття зберігало українське село моральні цінності й фізичні рами власної самоуправи, хоч неволя сильно щербила їх та спиняла в природнім розвитку.

І до найновіщих часів наше село зберегло традицію прадавного громадського духа — воно є не лише припадковим, територіяльним обєднанням родин, що займаються хліборобством, але й духовою спільнотою, посереднім звеном між родиною й нацією, що зберігає й постійно творить трівкі цінності загально-національного значіння. В відріжненні від міста суспільне життя села взагалі є більше суцільне, обєднання людських одиниць органічне не механічне, тимбільше в нас, бо міста наші не є зовсім природним завершенням громадської організації краю, як це було в давнині у нас тай у інших національно-однородних народів сьогодні, де міста органічно більше звязані зі селами.

Природна експанзивність сіл, що виповнюють, підсилюють суспільно, економічно й духово рідні міста у нас дуже прислаблена історично-політичними умовинами. Та всетаки тямити мусимо, що шлях природоної, здорової експанзії є зі села до міста, а не на оборот — почерез відродження й посилення українського села йде шлях до відродження українського міста. І сили для цього відродження, для власного скріплення мусить найти українське село само в собі — воно їх ще має, хоч дуже вже прислаблені, хоч закриті за власною несвідомістю, прибиті історично-політичними й сучасно-капіталістичними ворожими силами. Ці несприятливі нам чинники довго дезорганізували органічну тугість українського села; ми є свідками, як по війні на наших очах підривається громадська солідарність, відтак рветься органічна звязь родинних і громадських взаємин, що без їх здорової підбудови не може бути ширшої громадської й національної солідарности.

Та в тих важких часах з чужинного досвіду й рідної традиції прибитої здобувається самооборонний засіб, що в модерних суспільних і господарських обставинах показується найуспішнішим у відпорі неприхильних чинників, які руйнують моральні й матеріяльні сили українського села. Кооперація зявляється в нас якби відрухово й росте щораз у свідомий чин та плянову організацію господарської самопомочі.

В щоденній кооперативній роботі й нелегких змаганнях із супротивностями прислонюються часто ширші завдання нашого

кооперативного руху, що за свою остаточну мету має гармонійну синтезу: матеріяльне визволення й духове відродження українського народу. На твердих реальних підставах господарської самодіяльности й самодопомоги, що вимагають впертої й конкретної праці та послідовности будуть відроджуватися теж притаєні й розбиті моральні сили громадської солідарности й усіх інших чеснот, — від яких залежить сила нації.

Сказано, що кооперативний рух починався в нас наче відрухово та й досі звичайно розбудовується він у нас й плянується навмання без докладніше прослідженого ґрунту праці й тих природних розвоєвих напрямних, що з нього виростають; без належного вихіснування усіх тих притаєних, закритих матеріяльних і моральних сил, що в землі й духові народу нашого прагнуть визволення.

Кооперація, це суспільний рух, що має м. і. двигнути село на шлях поступу; всі вже нині з тим згідні, що кооперативний рух найспосібніший до того, щоби внести людську цивілізацію до села, не позбавляючи його рівночасно тих суспільних цінностей, що його собі село віками надбало.

Цивілізація має й свої суспільні лиха-хвороби, так як сільський консерватизм має теж багато своїх суспільних недостач. Щоб їх успішно оминати в кооперативнім будівництві, треба їх добре пізнати.

Всяка суспільна праця отже й кооперативна є дуже складна, тому то в парі з організацією суспільного руху мусить іти все праця думки, докладний розслід усіх складних суспільних зявищ, що тісно з собою сполучені й разом діють; щоб не брати, як це звичайно буває, за причину якогось одного факту, що нам занадто в око впав, хоч він може мати лише дальшерядне значіння.

Ділянка суспільної праці все дуже многородна, бо на ній зустрінемо моральні, духові, культурні, господарські й інші суспільні зявища людського життя, в тісному сполученні; його хиби, що будуть відноситися до здоровля й життя людини, її господарського існування, станово-клясових відносин і змагань, дуже складних, морально-духових інтересів і т. д.

Нігде не можна оминути хиб, доки не знаємо докладно їх джерел і причин розвитку, — так в організмі індивідуальнім, як і в збірноті людській — суспільнім організмі.

Тому розвиток організації суспільно-господарської й культурної праці на селі мусить іти в парі з розвитком дослідів суттєвих прикмет, досягнень, хиб і недостач суспільного життя села; праця для села мусить рівнобіжно розвиватися з основним пізнанням села.

Питання суспільного здоровля села, як підстави здоровля й сили нації не лише актуальне в нас, воно нині дуже актуальне

всюди[1]); повстав теж цілий ряд установ, що науково досліджують суспільне життя села. При університетах і академіях існують уже нині в багатьох краях катедри соціольоґії села, дослідчі студії села повстають при добровільних і примусових хліборобських організаціях, при міністерствах хліборобств і суспільної опіки та в багатьох випадках дали почин і ведуть досі перед у дослідах над селом кооперативні виховні установи от як прим., Американський Кооперативний Інститут в Уошинґтоні, вищі кооперативні школи, інститути, чи окремі катедри кооперації при університетах та політехніках.

Так само ближче нас, у Польщі[2]), в тому напрямі розвиває свою не лише виховну, але й науково-дослідну працю над селом Науковий Кооперативний Інститут, Польське Товариство Кооператорів, якого члени стоять у тісній співпраці передовсім з трьома установами, що служать науковому дослідженні села, а які повстали, можна сказати, з ініціятиви суспільних діячів, дуже близьких до кооперативного руху. Перша така установа, що має й загальне значіння, це Інститут Суспільного Господарства в Варшаві, що має м. і. секцію дрібних хліборобських господарств і секцію дослідів над домашніми бюджетами.

Другим важним осередком, де ведеться уже жива дослідна праця над селом, це Головна Школа Сільського Господарства, при якій недавно (в 1936 р.) повстав окремий Інститут Соціольоґії Села, що його веде найкращий, побіч проф. Буяка у Львові, вчений дослідник села проф. Влад. Ґрабський.

Та найбільшими успіхами може похвалитися Виділ Економіки Дрібних Господарств при Державному Науковому Інституті Сільського Господарства в Пулавах (засн. 1926 р.), що досі випустив уже цілу низку наукових творів, вислід кільканадцятьлітнього методичного й плянового дослідження села.

Для прикладу вкажу на працю Пулавського Інституту. В загальному Інститут має за завдання науково досліджувати суспільні проблєми дрібних селянських господарств та суспільну працю, її справність та доцільність, що дбає за поступ тих дрібних господарств. Зокрема мав Інститут прослідити напрямні реорганізації дрібних господарств, що їх відтак мали розпропаґувати хліборобські організації, інструктори, школи; дальше мав Інститут розслідити також справу надміру робучих рук в тих господарствах. Та на тих лише питаннях не спинилися досліди Інституту; вони обняли ширші питання суспільного й господарського життя села, обняли вони теж м. і. питання кооперації в сільському житті, яка її роля та як примінити її до умовин, звичаїв і потреб сільської людности; про це вийшла окрема праця д-ра

[1]) Гл. мою статтю у великодному числі »ГКЧ.« за 1937 р.

[2]) Пор. Dr. Stefan Surzycki. Organizacja pracy społecznej rolniczej. Warszawa, 1931.

Клапковського. Відтак у програму дослідів Інституту ввійшли досліди над спадщинними звичаями села (і в цих працях найбільше узгляднено села нашої національної території), велику вагу присвячено дослідам над психольоґією селянина, бо незнайомість цієї психольоґії доводить часто прим. до невідповідних засобів заохоти селян до обєднань, переміни способу господарювання, тощо.

Найбільше праці посвятив Інститут встановленню методи дослідів над дохідністю сільських господарств і оголошує цікаві висліди рентовности типових сільських господартв, важні теж і для нашої нац. території. Досліджуючи питання ролі кооперації на селі, старався д-р Совінський прослідити вплив кооперативної молочарні на господарський розвиток села, порівнюючи два сусідні села, одно з молочарнею, друге без (Рибно і Кашуф); досліджувано, який вплив на розвиток села має комасація, виховне значіння ведення господарських рахунків і т. д.

Як несамостійну, то допомічну дослідну працю над сільськими відносинами ведуть теж окремі установи при Мін. Хліборобства й при Хліборобських Палатах, де бувають причасні теж представники української кооперації й „Сільського Господаря".

В останніх часах відбулося багато нарад в справі культури села з ініціятиви Міністерства Хліборобства й Суспільної Опіки (конференція 28. і 29. травня 1936 р.) на яких прочитано багато цікавих рефератів найкращих суспільних діячів і вчених та намічено в резолюціях чимало засобів для розбудови культури села[3]).

У висліді того руху останніх років повстав теж Державний Інститут Культури Села, що має за завдання досліджувати поодинокі проблєми сільської культури, розробляти методи праці над піднесенням її та бути осередком поради в справах метод праці над культурою села.

Згадати теж треба про дуже живу працю в дослідах над селом і то на укр. нац. території соціольоґічних семінарів варшавського і познанського університету, Т-ва „Przyjaciół Huculszczyzny" та ін. Досліджують вони м. і. суспільно-господарську структуру сіл, заробітні платні сільських робітників, халупників, ціни землі, питання еміґрації й реемігації, шкільництства, питання демографічні, розвиток укр. кооперації, умовини кооперативного будівництва на селі взагалі, домашній народній промисл, питання мішаних подруж, суспільної підготови молоді, злочинности й проступків і т. д.

Прикладною може для нас бути теж діяльність німецької установи: Die Zentralstelle für Volkswohlfahrt, ріжних т. зв. соціяльних музеїв та архівів і їх видавництв, а передовсім такої установи, як Deutscher Verein für ländliche Wohlfahrts und Heimatspflege в Берліні, що займається

[3]) Гл. хроніку в „Rocznik socjologji wsi" т. I, Warszawa, 1936.

спеціяльно питанням організації суспільної праці на німецькому селі. Органом того Т-ва було видавництво „Land" в Берліні.

Найзвичайніша метода досліду сільських відносин є така, що до якогось вибраного питання збирається цифрові дані в одному селі, чи розвивається цей дослід на якусь ширшу околицю та цілий край, відтак поширюється не лише простірно, але й старається збагнути еволюцію в часі, додається порівнуючий матеріял з чужих сторін, порядкується зібраний матеріял хронольогічно, річево й після величини. Прим. слідкуючи за цінами землі[5]) в одному селі, околиці й цілого краю за останні 40—50 літ, чи досліджуючи сучасні кредитові відносини зах. укр. села[6]) ми дістанемо лише цифри, що стверджуватимуть фактичний стан чи теж і динаміку, розвиток вибраного суспільного чи господарського зявища.

Значіння такого досліду важне й багато-мовне.

Зібрані цифри з ширшого простору й за довший протяг часу викажуть певні, здорові чи нездорові розвоєві тенденції та факти, що за практичною, щоденною роботою нам невидні. Вони теж дають деяку підставу для плянування дальшого будівництва чи осторогу в випадку нездорового поступу, але таке саме стверджування фактів і їх розвитку не все нас вдоволяє, як не вдоволяє лікаря сама діяґноза; звичайно ми радіб пізнати всі діючі або бодай головні причини, від яких залежить досліджуване явище, і евентуальні протидіючі засоби в випадку хвороби. Тому при такій методі досліду одного вибраного зявища шукаємо звязку в рівнобіжній еволюції іншого якогось суспільного зявища й з тієї рівнобіжної співзалежності висновуємо причини й наслідки. Прим. досліджуючи злочинність, шукаємо її причин в рівнобіжнім зявищу кооперації, алькоголю, релігійних спорів і т. д., досліджуючи знову прим. еволюцію цін землі, трудно нам часто пояснити собі їх ріжнородність, або чому прим. на Покутті земля в одному часі платилася багато дороще, як під Львовом, у Збаражчині була дешевша, як на Волині і т. д. Щоби вияснити ці факти, треба підшукати паралєльні явища, що від їх еволюції залежала подача землі — в останньому випадку важний дослід відносин еміґрації й реміґрації, переміни в комунікації, господарській культурі, пляновій парцеляції й кольонізації і т. д.

Та щоби зібрати цифровий матеріял з якогось рільничого простору та за довший протяг часу, треба звичайно ширше зорганізованої праці й сили; засоби одної, до того приватної людини не вистарчають. Говориться теж звичайно, навіщо, мовляв, займатися дослідом тих питань окремо, коли відомости про них зби-

[4]) Таку працю для нашої національної території виготовив др. Е. Храпливий і реферував її на Комісії національної економіки, соціольоґії й статистики в НТШ. в 1936 р.

[5]) Над цим питанням працює вже др. К. Коберський.

рають з уряду й порядкує та оголошує їх державна статистична установа, а нам вистарчить лише з оголошеного матеріялу вибрати те, що цікаве для інтересованого питання чи для нашої території. Спитаємо, чи легко це вчинити, чи легко зі шабльонових, часто зведених ґльобальних сум вилучити це, що нас цікавить, чого часто нам потрібно для організації в практичній суспільній роботі на якійсь вужчій території, що її суспільність жиє далеко складнішим життям, як про це говорить однобічна, чи хочби й многобічна ілюстрація офіційних цифр, не беручи навіть на увагу їх змислу, тенденційність, чи досить часту недокладність і помилковість, що виникає з конечности обіймати справу загальніше, в ширину.

Але й не обезцінюючи офіціяльної статистики й методи досліду одного якогось суспільного явища на ширшому просторі, в практичній суспільній роботі, отже й у кооперативному будівництві потрібні часто більше зосереджені досліди й індивідуальна обсервація зявищ не лише тривалих, а й проминаючих; не все їх можна лише памяттю обхопити, часто треба й їх глибше проаналізувати, чи зберегти на довше, або й передати дальше. Кождий практичний суспільний робітник знає, яке велике значіння має й для загалу добре заобсервоване льокальне явище й перекладене на мову цифр та передане в час куди слід. Або візьмім найзвичайніший приклад з кооперативного будівництва: скільки непотрібних невдач та змарнованих благородних замірів мало свою причину в тому, що перед реалізацією засновин кооперативи чи її розбудови докладно не перевірено власного ґрунту діяльности.

Дослід місцевих відносин, звернений до обсервації на вужчому терені, дасть не лише більшу докладність, схопить більше для практичної роботи корисних відомостей, але й матиме також велику виховну вартість та послужить засобом в освідомленні одиниць про їх спільні загальні справи, що вони за них в індивідуальній праці не знають, чи забувають.

Скільки прим. переконуючої сили дадуть наперед зібрані цифри про господарські й суспільні відносини території, що на ній хочемо засновувати чи розбудовувати кооперативу для зібраних на анкету, чи ініціятивні збори членів, коли ті цифри будуть конкретно вязатися з їх власним господарським інтересом, чи потвердять їх суспільні почування. Докладно просліджена закупочна поємність чи збутова сила села, повіту, округи, фактичний стан і розвоєві можливости з додатком прикладного матеріялу з іншого терену, встережуть нераз перед невдачами експериментів навмання. Скільки прим. переконуючої сили й практичних висновків дають бодай приблизне обчислення торговельного білянсу села за якийсь, хочби не довгий протяг часу.

Або спробуватиб схопити й виявити мовою цифр торговельний оборот села в один ярмарковий день та на його основі пред-

ставити господарські взаємини села з містом, чи прим. порівняти два сусідні села з однаковими природними й господарськими умовинами та не з однаковими вислідами їх суспільного господарства. Стрінемо напевно часто такі села, що мають однакові умовини розвитку та одно менше, друге більше обдовжене, в одному менше, в другому більше випадків злочинности, чи моральних прогріхів і т. д. Такий цифровий вивід перед очі загального стану, розбуджує суспільні амбіції, доводить до застанови провід і загал, родить здорові почини оперті на конкретному пізнанні, від якого багато залежить і успіх діла. (К. б.)

І. Витанович.

З книжки комуніста про СССР

З книжки французького письменника Андре Жіда п. н. »Поворот з СССР« подаємо кілька уступів, які характеризують духове життя на терені большевицької імперії.

Одноформність в поглядах.

Культура є загрожена з хвилиною, коли не вільно управляти свобідної критики.

В СССР кожний, хочби найгарніший твір, якщо не знаходиться на лінії, підпадає погорді. Краса вважається буржуазним поняттям. Мистець, хочби найбільш ґеніяльний, якщо його праця находиться »на лінії«, перестає на себе звертати увагу, а радше від нього відвертають увагу; від мистця, від письменника, вимагається одного: щоби був правовірний — решта йому приложиться...

Я бачив в Тифлісі виставку сучасного малярства, промовчання якої було би може актом милосердя. Ці мистці осягли може й ту ціль, якою є будування, переконування і пропаґування (ілюстрації представляли епізоди з життя Сталіна). На жаль, одначе, це не були малярі. Вони мені пригадали, що Аполльон, будучи на службі у царя Адмета, мусів згасити свій блеск — і від тої хвилини не вчинив нічого направду важного, а принайменше нічого такого, що би нас могло чим небудь обійти. Тому однак, що Росія, як перед революцією, так і після неї, ніколи не блестіла пластичними мистецтвами, говорім краще про літературу.

— За моїх молодих літ — каже у розмові зі мною совітський громадянин, нам поручали одні книжки, інші відраджували; очевидно, ми інтересувалися тими другими. Отож нинішні часи тим ріжняться від давних, що тепер молодь читає тільки те, що їй поручають, а навіть не хоче читати нічого иншого.

Так напр. Достоєвський вже не має читачів і годі сказати, чи то молодь від нього відвернулася, чи її відвернули від письменника — так мозки докладно вимуштровані.

Людський дух, коли вже має стосуватися до гасла, мігби принайменше відчувати, що не є вільний. Колиж він так уформований, що навіть не чуючи гасла, йде за ним, то це значить, що він утратив вже навіть свідомість свого власного рабства. Я думаю, що багацько совітських молодців булоби здивуваних і гарячо проти того протестувалиб, якби почули, що вони затратили свободу думки.

А тому, що завжди здаємо собі справу з утрачення певних дібр аж по їх утраті, то вистане побути в Совітах (або в Німеччині, проста річ), щоби направду оцінити свободу думки, якою ми втішаємося у Франції і якої нераз надуживаємо[1]).

Неволя духа.

У тій рафінерії нафти в околиці Сухуму, де все нам видається знамените: їдальня, мешкання робітників, їх клюб (на фабриці самій не розуміюся) — зближаємося до »стінної ґазети«, розплякатованої, як звичайно, в одній з клюбових саль. Не маємо часу на читання усіх статтей, але в рубриці Червона Поміч, де вміщуються вістки з закордону, не бачимо, на наше диво, ніякої згадки про Еспанію, звідки до нас від кількох днів доходять тривожні вісти. Не скриваємо нашого здивування. Вони (місцеві комуністи) трохи збентежені. Зрештою дякують нам за увагу: напевно будуть про це тямити.

Того самого вечора був бенкет. Як звичайно, численні тоасти. Коли почали пити за здоровля усіх і кожного з приявних, товариш Джеф Лест встає і пропонує (по російськи) випити за успіх людового фронту в Еспанії. Пропозиція стрічається з оплесками, хоч і тут відчувалося якусь непевність; зараз після того, наче у відповідь, внесено тоаст на честь Сталіна. З черги встаю я і підношу чашу на честь політичних вязнів у Німеччині, Югославії та на Угорщині... Цим разом оплески повні ентузіязму і щирі, тручаємося, пємо. І потім знов зараз тоаст в честь Сталіна. Це пояснюється тим, що вже знали, яку позицію заняти в справі жертв фашизму в Німеччині та в інших країнах. Щож торкається заколотів і усобиць в Еспанії, загальна і окремих людей опінія ще чекала, що на це скаже Правда (московський центральний орґан партії), а вона тоді ще не заняла до тих справ становища. Боялися ризикувати, не знаючи, що треба думати про ці справи. І щойно в кілька день потім змінилися настрої.

У фабричній конторі звертах нашу увагу великий образ символічного змісту. По середині стоїть промовляючий Сталін, по його лівій і правій стороні бачимо оплескуючих його членів уряду.

Образи Сталіна стрічається скрізь, його імя на всіх устах,

---

[1]) Зважмо, що це говорить комуніст і про країну, яку вульґарний комуністичний жарґон вважав завжди бастіоном буржуазности! — Редакція.

його хвалиться в кожній буквально промові. Особливо в Грузії не вдалося мені знайти ані одної замешканої комнати, хочби найбіднішої і найнужденнішої, де би не було портрету Сталіна на стіні, певно в тім місци, де колись висіла ікона. Обожання, любов, чи може страх — не вмію сказати; досить, що Сталіна бачиться скрізь і завжди.

По дорозі з Тифлісу до Батуму переїздимо через Ґорі, родинне місточко Сталіна. Я собі подумав, що годилосяб післати йому звідтам депешу, у відповідь на приняття, якого ми дізнали в Совітах, де нас оплескували, частували, виріжняли. Годі за кращу оказію. Я казав самоходові задержатися перед поштою, подаю у віконце текст депеші. Він був приблизно такий: »Переїздячи через Ґорі підчас нашої чудової подорожі, відчуваю сердечну потребу звернутися до Вас...«. Але в цьому місци перекладач затримується: так говорити не вільно. »Вас« не вистарчає, коли тою особою є Сталін. Це булоби невідповідне, треба щось додати. Коли я заявляю своє счудовання, починають нараджуватися. Врешті пропонують: »до Вас, вожда робітників«, або »володаря народів«, або... вже не знаю що. Кажу, що це нісенітниця; що Сталін вищий від таких плитких підлещувань. Змагаюся, даремно, ніщо не помагає. Приймуть мою депешу тільки з цими додатками. Тому, що ходить про переклад, якого я і так не вмію сконтролювати, отже, втомлений піддаюся, відкидаючи однак всяку відповідальність і думаючи зі смутком, що все це копає між Сталіном і людом жахливу пропасть. А тому, що я вже бачив подібні ретуші і поправлювання текстів в перекладах ріжних промов, які я виголошував у Совітах, я заявив, що не визнаю за свій ані один текст, який покажеться в часі мого побуту в Совітах і що це скажу, вернувши до Франції. Отже й роблю це.

Ох, не хочу бачити в тих дрібних перекрученнях, найчастіше мимовільних, ніякої злосливости, швидше охоту допомогти комусь, хто не знає тутешніх звичаїв.

Зневіра.

В установленні першого і другого пятилітного пляну Сталін дає докази такої мудрости, такої гнучкости ума в ступневих модифікаціях, які узнав за конечне ввести, що задаємо собі питання, чи можна було задержати більше сталости; чи поступне відхилення від лінії, від ленінізму не було конечне; чи більший опір не бувби рівнозначний з вимогою надлюдського зусилля?[1]) — Так, чи не так, розчарування є загальне. Коли не Сталін завів, то завела людина, людська істота. Чиж це все, до чого спокушалися, що було предметом бажань, що вважалося,

---

[1]) Очевидно, від автора — літерата і мистця не вимагаємо, щоб він визнавався в економічних питаннях краще, як много фахових економістів і публіцистів. Повищий погляд про сталінські пятилітки свідчить про малу його компетентність в економічних осудах. — Редакція »К. Р.«.

вже таким близьким, по таких боях, злучених з жертвою крови і сліз — показалося чимсь »понад людські сили«? Чи треба ще чекати, чи зрезиґнувати, чи може пересунути надії в дальшу будуччину? Ось питання, що його завдають собі в Совітах повні неспокою. Саме його сформулування — який від нього бє жах!

По стільки місяцях, по стільки літах зусиль ми мали право поспитати: чи той люд могтиме нарешті піднести дещо голову? — Але голови ніколи не були більше понурені.

*
**

Що відступлено від первісного ідеалу, це не підлягає сумніву. Але чи разом з цим треба сумніватися в безпосередній викональности перших задумів? Чи маємо тут діло з банкроцтвом, чи може з тактичним достосуванням до непередбачених труднощів?

Чи цей перехід від »містики« до »політики« потягає за собою деґрадацію? Бо тут вже не йде про теорію, ми вже є в области практики; треба числитися з тим, що є „людське, архилюдське" — но і числитися з противником.

Численні декрети Сталіна — в останніх часах майже всі — були видані у звязку з Німеччиною, їх подиктував страх перед Німцями. Ступнева відбудова родини, приватної власности, спадщинного права, — це все можна оправдати: це має значіння, щоби радянський громадянин мав почуття, що має до оборони якесь особисте добро. Але в цей спосіб слабне і гине перший імпульс, перша спонука, а зір вже не вибігає наперед. Скажуть мені, що це конечне і пильне, бо атака з флянки грозить руїною цілої системи. Але в цей спосіб, йдучи від уступки до уступки, наражується на розвал саму систему.

Інша знова журба, це »троцкізм« і те, що нині в Совітах називають духом контрреволюції. Бо дехто не годиться з цим, що компроміси є конечні; усі ті відступлення вважають поразкою. Відхилення від первісних директив находять оправдання і зрозуміння. Може бути, що так мусіло бути, але для них важне тільки те, що відхилення мало місце. Одначе нині жадається від совітського громадянина лише підлеглости і правовірности. Усі, що не будуть задоволені, будуть оголошені »троцкістами«. Чоловік завдає собі питання, що би то було, якби Лєнін вернув на землю?

Нищення опозиції вбиває культуру.

Коли Сталін має завжди рацію, — то це значить, що Сталін має рацію у всьому.

Обіцяли диктатуру пролєтаріяту. Ми далекі від тої мети. Диктатура — так, але диктатура одиниці, а не обєднаних совітських пролєтарів. Нема що себе дурити, треба це сказати виразно: не того хотілося. Це крок далі — і скажемо навіть: теперішній стан це докладно те, чого не хотілося.

Знищити опозицію в якійсь державі, або тільки замкнути їй уста і унеможливити виступати — це потягнення надміру поважне: перший крок до террору. Якби всі громадяни держави думали однаково, то це без сумніву булоби дуже вигідне для уряду. Але в атмосфері такого зубожіння думки, хтож мавби сміливість говорити про »культуру«? Не стрічаючи противваги, чиж людська думка не завмерлаби? Думаю, що це велика мудрість вислухувати голос опозиції, а навіть підпирати її в разі потреби; поборювати її, щоби не шкодила, так, але не нищити. Знищити опозицію... Це направду велике щастя, що Сталінові так трудно з нею впоратися.

Людство не є просте і треба увійти в його положення; кожна спроба упрощення, уодностайнення і опанування з внутрі буде завжди огидним, погубним і понурим блазенством. Бо нещастям Аталі є Еліяцин, що їй висмикується з рук, а нещастям Ірода — втікаюча з під його власти »Свята Родина«. — Так писав я в році 1910 (Nouvaux Prétextes", стор. 189).

Від Редакції. Повищих кілька фраґментів з книжки Андре Жіда свідчать про глибоку духову крізу, яку переживає тепер на терені СССР вже не тільки само населення, а й провідна верства цієї держави — комуністична партія. Хто уважно слідкував за розвитком подій в большевицькому царстві від початку першої пятирічки і насильної »колєктивізації«, той очікував цієї кризи, як льоґічної необхідности. Недавно добрий польський знавець совітських справ Ст. Ґлясс у одній зі своїх статтей вивів початок сучасної ворохобні в комуніст. партії саме від пятирічки і колєктивізації. Страшне господарське спустошення, спричинене тими непритомними актами є властивим підложжам теперішніх непорозумінь в партії. Критиці тих двох актів наш журнал присвятив у свій час основні студії (в рр. 1929—32).

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Що нового в кооперативному світі

(Закінчення)*).

Між тим кооп. думка все таки робить в Злуч. Державах дальші поступи і то якраз в тій ділянці, в якій в Европі робиться як найменше. Ось у парляменті стейту Міннесота ухвалено закон яким мається завести навчання кооперації (спож. і збутової) в усіх школах. Ухвалено також кредит на цю справу. Якщо ця ухвала набере дійсно сили закона, то також на всіх державних університетах, учит. семинарах і вищих школах буде заведене навчання кооперації, а вчителі економічно-суспільних наук будуть мусіли виказатися знанням цього предмету. Це вже другий стейт Америки, який заводить у школах навчання кооперації (перший був стейт Віскон-сін у 1935 р.) — з тою ріжницею, що закон Міннесота предбачує відразу виготовлення потрібних підручників та іншого навчального матеріялу.

*) Початок гл. в ч. 10. »К. Р.« за жовтень б. р., ст. 305.

У Вісконсін приготовляється вже новий закон, який має підпирати основування кооператив здоровля. Вашінґтонський сенат окремим законом облекшує фармерським кооперативам набування товарів. Цим законом знесено істнуючу дотепер заборону виплачувати при закупні вугля членам звороти від закупів.

У місті Норд-Канзас Сіті основано новий рід кооперації. Є це вирібня олив для смарування. Вона буде обслуговувати ріжні закупочні кооперативи і три кооп. гуртівні.

Заходами пяти реґіональних гуртівень основано централю для закупна хліборобських машин. (Плуги, трактори та інші хліб. машини.) Гуртівня має осідок в місті Мічіґен.

Відомо може, що в минулому році през. Рузвельт вислав до Европи спеціяльну делеґацію для познайомлення з кооп. рухом. Комісія вернувши зложила свої звідомлення у двотомовому рапорті. Звідомлення на загал потверджує, що кооп. це корисна річ, але американські окуляри членів комісії таки не встерегли їх від виявлення сумніву, чи европейські взірці можуть мати вартість для Америки. Сам провідник комісії п. Бейкер стверджує тільки, що »нема підстав думати, що кооп. рух в Америці в найблищих роках не зробить поступу«. Інший член комісії висловлюється прямо, що в ділянці с.-г. коопетверджує, що кооп-ція, це корисна річ, але американ. окуляри членів комісії п. Ольдс зрозумів глибший характер европейського кооп. руху, висловлюючися: »Кооперація, це є нова госп. система; вона вимагає нових метод в соціяльному питанні про забезпечення потреб людей. Це є нова система заспокоювання матеріяльних і духових потреб людства«.

*
**

Для анґлійської кооперації виростають деякі труднощі у звязку з державними заходами біля піднесення краєвої с.-г. продукції. Як може відомо, зараз в перших роках госп. кризи, анґлійський уряд видав кілька зарядження, яких метою було піднесення цін хліборобських продуктів в Анґлії, зокрема молока і беконів. В тій ціли зареєстровано всіх продуцентів молока і свиней у спеціяльних орґанізаціях продуцентів в дечім подібних до кооп-в і ці орґанізації (вкупі з представництвом консументів і держави) дістали право установляти обовязуючі мінімальні ціни молока і беконів.

Наслідок цеї реформи був такий, що ціни молока і беконів пішли дійсно в гору, навіть, як пише п. Вольворт в орґані МКС, надмірно, так, що на ринку появився надмір молока через зменшення консумції і треба було знову знижувати ціни. Для споживчої кооперації вийшла ця невигода, що уряд в ціли підпирання краєвої продукції зменшив континґент на довіз молочних і мясних продуктів, отже кооперація мусіла зменшити свої заграничні замовлення попадаючи у більшу, як досі, залежність від приватних беконярських орґанізацій. Місцеві споживчі кооперативи закуповують більше товару безпосередно від приватних різників, а не через свою гуртівню в Менчестері. Наступає отже деяка децентралізація торг. діяльности, з якої провід анґлійської кооперації не є вдоволений.

Інший рід публичної реґляментації заведено в торгівлі пшеницею. Окрема пшенична комісія установляє на цілий рік пересічну ціну за пшеницю. Хто продав краєву пшеницю по звичайній ринковій ціні, яка є нижчою, одержує доплату у відповідній висоті, ця оплата дається з окремого мита, накладаного при перемолі пшениці на муку. Це дуже цікавий спосіб, не усуваючи вільної торгівлі і конкуренції, всеж таки субвенціонувати краєву продукцію.

Споживча кооперація не протестує проти цих субвенцій для краєвої продукції, стверджує однак, що вони всетаки ще не запевнили краєвій продукції пшениці поплатности.

У висліді цих всіх міркувань хліборобський дорадник анґл. кооп. союзу п. Волвортс приходить до висновку, який є для нього самого несподіванкою, а до якого ми, українські кооператори в Польщі, вже давно прийшли, а саме, що кооп. рух в інтересі свого власного розвитку мусить підпирати радше систему вільної конкуренції, як систему держ. реґулювання.

Він пише: »Кооперація може поширюватися тільки коштом своїх антаґоністів, а торгівля якоїсь країни набирає кооп. характеру лише остільки, оскільки вона у вільно-конкуренційному змаганні перемагає своїх конкурентів. Державна реґляментація, яка спираючись на істнуючий апарат капіталістичної торгівлі, акцептує цей апарат, спинює цим самим розвиток кооперації і то в рівній мірі у краєвій, як і міжнародній торгівлі. З другої сторони, якби лишити кооперації повну свободу розвитку, то з цього би вийшла більша користь, як для продуцентів, так і для консументів, ніж з державного реґульовання. При вільній торгівлі було би поле для цінних між кооперативних торговельних зносин, а вони є фактично виключені при державному реґульованні«.

***

Справа товарових зворотів дискутується живо в пресі західно-європ. кооперації, особливо у звязку з новими методами деяких картелів. У спокійних передвоєнних часах, коли зарібки і ціни були приблизно сталі, виплата при найвищих товарових зворотах (при збереженні ліквідности і рівноваги самих кооператив) — вважалася доказом найкращої господарської політики. Одначе від світової війни, а особливо від останньої великої господ. крізи, прийшли хитання цін, низькі і непевні зарібки членів, корчення ринків, загострення конкуренції, розможення трестів і картелів. В наслідок тих змін пішла тенденція до знижування цін, очевидно, це мусіло відбитися на висоті надвишок кооператив, а тим самим на висоті товарових зворотів. Деякі круги почали навіть теоретично доказувати, що завданням кооперації є передовсім реґулювати ціни (= знижувати) і то не тільки в інтересі власних членів, а в суспільному інтересі взагалі. Товаровий зворот мусить відійти на друге місце. (Перших — можна би назвати »матеріялістами«, других — суспільними »ідеалістами«.)

В Анґлії вийшла (грудень 1936 р.) книжка п. Гая (Hough) п. н. „Dividend on Coop. Purchases" (дивіденда*) від кооп. закупів). В цій книжці автор зібрав дуже багато фактичного матеріялу про те, як в дійсности виглядає в анґл. кооперації політика товарових зворотів. Показується, що в цій справі нема якоїсь одностайности. На таку політику впливають в однаковій мірі внутрішні чинники. Автор констатує, що ці кооперативи, які виплачують великі товарові як і зовнішні чинники. Автор констатує, що ці кооперативи, які виплачують великі товарові звороти, є в гіршому положенні що до політики цін, як приватні підприємства. Автор доакзує (на основі зіставлення білянсів 72 коп-в), що виплата товарових зворотів не мала безпосереднього впливу на розвиток коопеком до ревізії поглядів на доцільність товарових зворотів. Це однак ще не значить, що погляд автора є вповні правильний і доцільний.

К. Коберський.

СЕРЕД КНИГ

З ЗА КУЛІС ГОСПОДАРКИ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ.

В червні ц. р. появилася на книгарських полицях чергова книжка др. Тадея Бернадзікевича п. н. »Мала реформа етатизму«[1]) присвячена санації невідрадних відносин, які запанували від довшого часу на всіх ланках господарської діяльности польської держави. Тому, що справа ця є під сучасну пору предметом великого зацікавлення в кругах визначних польських економістів, пекучим питанням дня офіціяльної господарської державної політики — уважаємо за вказане познакомити читаючу громаду з деякими цікавими думками вище названої праці.

*) В Анґлії дивідендою називають також товаровий зворот.

[1]) Dr. Tadeusz Bernadzikiewicz: Mała reforma etatyzmu. Warszawa, Tow. młodych prawników i ekonomistów, 1937, 8⁰ str 143.

Проти надмірної інґеренції держави в господарське життя.

В сучаснім господарськім устрою, побудованім на інституції приватної власности державні підприємства є знаряддям економічної політики держави. Вони попри заспокоєння конечних потреб господарського життя виконують функцію контрольорів чи пак реґуляторів продукції і виміни. В цей спосіб етатизм знаходить до певної міри теоретичне обоснования.

Здається, нікому нині не вдалося би опрокинути твердження про значно меншу поплатність державних підприємств в порівнянні з приватними. Маючи на увазі ролю державних підприємств в економічній політиці з рівночасною їхньою нерентовністю, треба на думку автора приняти, яко раціональні, слідуючі передпосилки: а) обсяг діяльности держави-підприємця повинен бути обмежений; б) однакові умовини праці для державних і приватних підприємств; в) мусить бути здійснена засада явности в господарці державних підприємств.

Ад 1. Тому, що державні підприємства по більшій части є дефіцитові, інґеренція держави-підприємця знаходить оправдання тільки тоді, коли ходить о здійснювання конечних, нераз позагосподарських завдань. Ад 2. Якщо державні підприємства мають бути знаряддям економічної політики уряду, мусять вони знайтися по можності в тих самих умовинах, в яких працює приватня господарка. На перший плян слід видвигнути упривілейоване становище державних підприємств, котре допроваджує частогусто до дезорґанізації ринку шляхом продажі виробів по низших, як ринкові цінах і т. д.*). Ба, що більше — привілеї утруднюють обчислення справжніх страт та зисків державної господарки і через це справа рентовности підприємств ще більше комплікується в очах публичної опінії. Ад 3. В економічній літературі багато говорилося про те, що в останній фазі ризико державної господарки поносить кожний платник податків. Якщо він стається немов би »уділовцем« державного підприємства, тоді має право домагатися правдивих даних о стані і вислідах праці — такого підприємства.

Ухвала ради міністрів з 17. січня 1936 р. покликала до життя спеціяльну »Комісію для прослідження рентовности господарки державних підприємств«. Діяльність комісії малаб охопити всі ґрупи державних заведень господарського характеру, як ліси, підприємства гірничо-гутничі, хемічні, друкарні, аґенції, державні видавництва і ін. До завдань комісії належить: а) прослідити державні підприємства під кутом їхньої господарки і впливу на бюджет держави; б) провірити вплив держ. підприємства на приватну господарку; в) опрацювати проєкти в ціли зрівнання умовин праці державних і приватних підприємств.

Це був перший крок на шляху до т. зв. »м а л о ї р е ф о р м и е т а т и з м у«.

Автор заступає погляд, що етатизм не повстав в Польщі відразу, навпаки, є він продуктом історичного еволюційного процесу. Не тільки природа, але і господарське життя не терпить наглих революційних скоків. Подібно мається справа з »переростами етатизму«.

В сьогоднішній ситуації не можна говорити про підпорядкування великих державних підприємств приватній господарці хочби з огляду на рівновагу бюджету, на сторожі котрої стоїть кожночасний уряд. Такий стан річи не свідчить о передвчаснім видвиганні на денне світло проблєми боротьби з переростом етатизму. Лише остерігається перед фразеольоґіним голошенням скрайних кличів великої реформи етатизму. Було би найбільшою тактичною похибкою, якщо б ціла акція ограничування і паралїжування розгонових сил етатизму відбулася по думці перенимання приват ною ініціятивою великих господарських обєктів держави.

Тому не наспіла ще догідна пора для великих змін на відтинку діяльности держави-підприємця, але ви-

---

*) Це дуже рідкі випадки — **Ред.**

била мабуть година для практичного здійснення ідеї »малої реформи« етатизму. Працю в тім напрямі слід повести під кличем цілковитої ліквідації привілеїв, з яких користають виключно державні підприємства. Ліквідація привілеїв, зрівняння умовин праці публичної і приватної господарки, опертої на засаді явної й всім доступної публікації додатніх, будь відємних осягів кожнього підприємства — ось три головні елементи »малої реформи«.

Водночас треба опрацювати такі норми правні, котрі унеможливлювали би дальший розріст етатизму, памятаючи, що процес в тім напрямі відбувався дотепер автоматично, дуже часто проти волі уряду. Правдивість міркувань автора можуть ствердити хочби такі випадки:

У звіті друкарської комісії покликаної урядом в 1931 р. читаємо, що поодинокі державні друкарні повстали без відома центральних осередків, а навіть в деяких випадках проти бажань обіжника ради міністрів. В 1931 р. було державних друкарень — 51, в грудні 1935 р. — 58, а під сучасну хвилю в обличчі праць »протиетатистичної« комісії — аж 66.

Не бракує також дивоглядів, що діяльність державного підприємства суперечить програмі офіціяльної господарської політики уряду. Свідчить про це пр. діяльність »Польміну« в 1928 і дальших роках, спрямована на знижку бруттової ропи, незгідна з тодішною політикою уряду, якої ціллю було підсилювання нафтових верчень при помочі високих цін на ропу.

На манівцях безпляновости.

Державна копальня вугля »Бжеще« в часі, коли добування вугля виказувало систематичний спад (в рр. 1929—1936 з 46,1 мільйонів тон зменшилась продукція до 29,7 міл. тон, це є близько 36 проц.), побудувала новий шиб в Явшиновицях, коштом 14,5 міл. зл. маючи на думці практичне побільшення дотепершньої продукції. В тім самім часі з конечности наступила ліквідація цілого ряду приватних копалень з огляду на брак ринку збуту на вугіль. Будову шибу в Явшиновицях покінчено в 1934 р., одначе постановою Вуглевої конвенції і урядового арбітра не дозволено на побільшення продукції вугля в »Бжещі«. Супроти цього, аж до 1937 р. шибу не урухомлено.

Державні ліси довший час продукували залізничі пороги, не звертаючи уваги на запотребування одинокого конкурента того рода матеріялу — »Державних Залізниць«. Рік річно запаси зростали, нищилися спричиняючи досить значні страти для державного скарбу.

В 1928 р. Анкетна комісія ствердила існування в Польщі надто великої кількости тартаків, непропорціональної відносно тих запасів дерева, котрі підлягають обрібці. Мимо того Державні Ліси побудували кілька нових тартачних пірприємств, що причинилося до негайного унерухомлення деяких приватних тартаків.

На тлі вище наведених прикладів не краще мається справа в ділянці сільної господарки.

Польський Сільний Монополь охоплює продукцію соли в Галичині і продіж сол ні області цілої держави. П. С. М. заряджує восьми солянками, з яких Величка і Бохня продукують сіль камінну (сіру), Знова новроцлав, Величка і пять солянок в Східній Галичині (Болехів, Долина, Косів і Ляцке) т. зв. варенку. Крім цього працює ще одна приватна копальня у Вапні, видобуваючи сіль камінну, котра якостево є много лучша від інших ґатунків продукованих у Польщі. З огляду на більше догідні умовини експльоатації у Вапні, кошти видобування соли є багато менші, як в інших державних солянках.

Сіль з Вапна купує »П. М. С.« по таких цінах: а) сіль мелена — 25 зл. за тону loco без жадних доплат; б) сіль крихка — 22.40 зл. за тону на подібних услівях. Кр'м цього солянка в Вапні обовязана достарчити річно 8.000 тон соли меленої камінної на експорт, по ціні 10 зл. за тону. Сіль та може бути спродана також на внутрішнім ринку. Беручи під увагу контингент закупу, принятий

в умові на р. бюдж. 1936-7 в висоті 54.000 тон, ціна камінної соли виносить у Вапні около 23 зл. за тону. Під сучасну пору власні кошта копальні у Вапні є вищі від цін плачених монополем. В 1932 р. монополь платив за вапняну сіль 31.20 зл. і 28.40 зл. — при власних коштах солянки 28 зл. за тону соли меленої і 25 зл. за тону крихкої. Після обчислень автора власний кошт 1 тони камінної соли для копальні у Вапні в 1936 р. виносив 27 зл.

В яких границях вагається кошт продукції 1 тони соли в державних солянках, ілюструє нам слідуюча табличка:

	1933/34	1934/35	1935/36
		в золотих	
Величка	51.87	43.08	32.12
Бохня	62.68	47.19	31.73
Іновроцлав	70.22	53.76	36.32
Болхів	97.09	83.14	71.95
Долина	105.42	84.27	74.83
Дрогобич	84.44	68.61	53.60
Косів	126.14	109.24	96.27
Ляцке	131.17	106.28	88.12

Як бачимо ці числа вказують на знижкову тенденцію відносно кошту продукції в державних солянках, та мимо цього в порівнянні з власними коштами копальні у Вапні замітна ріжниця впадає в очі корисно. На думку автора при піднесенні продукції соли в Вапні до 250.000 тон можна обнизити власні кошти до 16—17 зл. за тону.

В книжці Бернадзікевича є поміщена одна табличка, яка в ярких красках прдставляє жалюгідний стан сільної господарки державних солянок. Ось вона:

НАЗВА КОПАЛЬНІ І РІД СОЛИ	Рік 1935/36		
	Власний кошт 1 тони	Ціна плачена монополем за 1 тону	Ціна побирана монополем за 1 тону
	в золотих		
Вапно (біла мелена)	ок. 27,00	ок. 23,00	320
Іновроцлав (варенка)	36,32	„	320
Солянки в Сх. Гал.	74,03	„	320
Величка (камінна сіра)	31,63	„	200
Бохня (камінна сіра)	31,73	„	200

Під кінець своєї праці автор снує такі рефлєксії: »Це ж факт, що ціни білої соли (з 8 Вапна) є сьогодні близько 12 разів вищі від коштів продукції. Річ знана, що високі оплати за сіль, які побирає державний монополь, причинюються до зменшення спожиття соли в громадянстві. Така політика є незгідна з елєментарним обовязком держави супроти суспільства і народнього господарства, коли воно шляхом високих монополевих оплат утруднює набування того рода артикулу першої потреби найширшим масам населення«.

Подав **Е. Капшій.**

З ПОЛЬСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

Що вариться в польській кооперації?

Недавно обігла всю пресу вістка про »добродійство«, яке має впасти на рільничу кооперацію в Польщі у звязку з реорґанізацією люблинських П. З. П. З. (»Паньствових Закладуф Пшемислово-Збожових«). А саме: економічний комітет ради міністрів ухвалив перемінити ПЗПЗ на »кооперативу«, (в якій одначе держава мала би рішаючий голос). Кожному кооператорові мусіло відразу прийти на думку, що це доволі незвичайний спосіб будування кооперації, тому й не дивно, що з кругів польської рільничої кооперації почали доходити голоси спротиву проти такого накидання кооперації згори певних підприємств (сумнівної, як відомо, рентовности) і пвних орґанізаційних форм..

У Варшаві відбулися Надзв. заг. Збори »Централі Рільничих Кооператив«, на яких розглядали справу про своє відношення до ПЗПЗ, чи як це підприємство тепер мало би зватися — »Господарського Союзу Рільничо-Торговельних Кооператив«. Як доносить »Курєр Поранни« з 29. X. ц. р. »делеґати однодушно потвердили те становище, яке вони заняли вже 21. грудня мин. року, яким вони віднеслися неґативно до »Господарського Союзу«. Причина ця, що статут »Госп. Союзу« (§ 25) цілковито позбавляє кооперативи впливу на вибір орґанів союзу, а тим самим на цілу діяльність установи, — що суперечить ідеольоґічним засадам кооперації. Надз. Збори ухвалили:

1. Не годяться, щоби торговельний і суспільний дорібок кооператив у постаті добре просперуючої Централі Рільничих Кооп-тив у Варшаві був перекреслений та щоби був заступлений штучним і бюрократичним твором, який не має опертя в ширших масах рільників та який не віщує хліборобству господарсьиких успіхів;

2. не приступати до »Господарського Союзу Рільничо-Торговельних Кооператив«;

3. орґанізаційно оставати при Централі Рільничих Кооператив у Варшаві та всіми силами підпирати її розбудову.

Відгомоном тих ферментів треба, здається, вважати також димісію нач. директора »Звйонзку Спулдзєльні Рольнічих і Заробково-Ґосподарчих«, ревізійного осередка всіх польських рільничо-зарібкових кооператив. Є фактом, що дня 22. жовтня рада цього союзу уділила димісії п. Кєжковському, а як причину подає »Курєр Поранни« те, що п. К. причинився до створення централі для 9 центральних і східних воєвідств. Знова ж орґан союзу »Пшеводнік Ґосподарскі« представляє справу так, що п. К-ого провалила давня »Унія«, себто, познанська кооперація, з др. Зайдліцом на чолі. Реферуючи про це, Курєр Поранни називає більшість ради з др. Зайдліцом на чолі — »поміщицько-ендецькою« більшістю.

Коли ті інформації правдиві, то виходило би з них, що а) внутрі силою в один союз зігнаної польської »рільничо-зарібкової кооперації« ведеться зажерта боротьба і то трохи на територіяльному, а трохи на ідеольоґічному підложжі; б) що кооператори Конґресівки приняли прихильно ідею участи в заряді ПЗПЗ, а кооператори з бувшої Унії, як рівнож з Централі Рільничих Кооператив« поставилися до тої думки ворожо.

На всякий випадок це новий приклад на стару тезу, що кооперації не будується згори, наказами і готовими подачами, тим більше з приказу держави, мусить вона виростати знизу, добровільним гуртуванням самого населення згл. місцевих кооператив.

Складниця »Сполем« у Кремянці.

Орґан союзу »Сполем« доносить, що в грудні 1935 відкрито складницю цього союзу в Кремянці. У цій складниці побирало споживчі товари 35 кооператив, під цю пору вже 42. (Треба думати, що значна більшість цих кооператив, це українські сільські госп. споживчі кооперативи, колись члени Р. С. У. К.). За 9 місяців 1936 року складниця мала обороту 204 тис. злотих, за 9 місяців ц. р. вже 346.000 зл. Очевидно, складниця о скільки може продає вироби »Сполем«, поки відборці, українські кооперативи не жадатимуть українських виробів. Окрім достави товарів для кооператив, складниця скуповувала збіжжа для своєї варшавської централі, а також скупили кілька ваґонів овочів.

Подаючи ці інформації »Спульнота« мовчить про те, чи кооперативи, що стоять у торговельних зносинах зі складницею, є членами союзу »Сполем«. Насовується думка, що коли вони не є членами, то торговля складниці носить чисто капіталістичний, зовсім не кооперативний характер.

Якби українські кооперативи на Волині й Поліссі бажали вступити в члени »Сполем«, ради гуртового закупу у складницях цього союзу, то повинні рішучо вимагати від нього пошанування своїх прав на своє внутрішнє урядування і діловедення в українській мові.

З ПРЕСИ і ЖИТТЯ

Г. Чіпка присвятив Пок. Коператорові Михойлові Корчинському ось таку щиру й теплу згадку (»Діло« з 10. жовтня):

В рідну землю глибоко...

(Памяти Михайла Корчинського).

Ой, на Чорному Морі
Та на білому камені
Там сивий сокіл плаче-
[проквиляє,
Що на Чорному Морі су-
[противная хвиля встає...

Встала зла, супротивна хвиля, висока і грізна, розкотилася широко по рідних просторах і з грюкотом ударила на фльотилю козацьких чайок. Ударила і розігнала їх на всі сторони світа.

Одних у землю агарянську прибило, других в гирлі Дунаю потопило, третіх світами погнало. Тільки деякі чайки в Дністер заплили, горі рікою пішли і до Землі Галицької причалили.

Причалила тут і чайка козака не рядового, а отамана курінного — Михайла Корчинського.

Вийшов отаман на беріг, бачить — такий самий край і люди, чує — така сама мова і пісні, як у його рідній стороні. А ще бачить, що люди як мурашки, зарослі буряном поля покрили і в поті чола працюють, щоб очистити рідні ниви.

— Гей, родимці мої! Позвольте станути поруч із вами до роботи!

І станув і працював від першого дня. Віддав тій праці себе цілого, свій великий ум і своє золоте серце.

— Я не еміґрант — казв, — я тільки в іншім куті рідного краю працюю. Не треба, щоб народ, а ще великий і на великих просторах, був зовсім однородний. А треба, щоб він одного бажав і до одного йшов.

Радів кожним успіхом цього кутка землі, журився кожною невдачею, плакав серцем над кожним його нещастям. Не жалів себе в ніякім випадку, кровавим потом умивався, працював, працював, працював і других до праці взивав.

Аж у квітні цього року пристанув. Застромив свій роботящий заступ у землю і сказав:

— Гей, родимці мої- Позвольте відпочати.

І ось 7. X. 1937. спочив на віки.

Галицька Земля, в якої ґрунт Михайло Корчинський так глибоко вріс, приняла його до себе. Приняла зі щирим жалем, що так швидко минувся їй добрий робітник, що не так легко заповнить вона прогалину по ньому. Бо хтонебудь не двигне тяжкого заступа, не зробить роботи Михайла Корчинського.

Вірить Галицька Земля, що завтрішній і позавтрішній день народить чимраз більше Корчинських, хоч не з його умом і серцем, та з його переконанням: не однородність, а однодушність потрібна нації.

Поховала Галицька Земля в особі Михайла Корчинського великого соборника.

І тому, коли неслися жалібні дзвони, коли гомоніли похоронні співи — »О нем вся Україна постона«...

Галактіон Чіпка.

Образок із Закарпаття. Ужгородська »Наша Школа« (ч. 7) приносить ось такий симпатичний допис з практики кооп. виховання у школі:

»Н а ш е д р у ж е с т в о«. На початку шкільного року дізнався я від

дітей, що вони ненавидять числення, »бо воно тяжке«. Це признання учнів примусило мене до думання, яким способом міг би я зробити для них числення милим та легким, що таке важне й необхідне в щоденному житті.

Відповідь я найшов простеньку: зацікавити дітей до числення при помочі кооперативи.

По першій моїй »аґітаційній промові« захопило дітей таке надхнення, що вони хотіли би видіти перед собою дружество вже готове, засноване.

Навіть твердили, що як тільки вийдуть із школи, заснують собі велике дружество.

По цьому я приняв від декотрих перші основні вклади в висоті Кч 1.—, 2.— і виставив їм паї.

Були вибрані: голова, касир, книговод і контрольна комісія.

Управою була назначена вся класа.

Через кілька днів зібралося до Кч 110.— основних вкладів; були написані статути й перше закупно товарів сталося дня 18. XII. 1936.

Було закуплено:

24	линійки	за Кч	7.20
100	зшитків	„ „	14.—
12	олівців	„ „	2.20
12	„	„ „	3.—
5	ручок (пера)	„ „	4.50
80	стирачів	„ „	9.—
2	ґроси перцят	„ „	17.—
200	рис. листів	„ „	15.—
і 1	л. чорнила	„ „	10.—
	Разом	за Кч	81.90

Ніколи не забуду тих радісних облич дітей, що я видів у класі одного понеділка рано, коли я розкрив векий пакунок товарів, закуплених »Нашим дружеством«. Дораз ми приступили до обчислення купної й продажньої ціни кожної товарової одиниці, до обчислення будучого зиску і т. п. Тому що в тих часах ми перебирали »правило трьох« і приведення на одиницю«, були вживані ці способи.

Пізніше нетяжко було нам найти примірів на обчислення „Б-тта, Т-и, Н-тта, на обчислення зиску, страти чи пожду в торговельних підприємствах«, бо ми мали все конкретні случаї у милім »Нашім дружестві«.

Можу сказати, що від існування Нашого дружества діти з радістю чекають кожну годину числення, бо вони вже самі твердять, що „числення для них необхідне в житті".

Це ґенеральне зацікавлення дітей численням тягло їх до інтенсивнішої науки і в інших предметах. Вони зачали учитися не тому, щоб їх „учитель не бив", але тому, що вони забажали знати все більше й більше.

Привдення дітей до цього переконання були тяжкою працею, але осягнений успіх є тепер блаженним почуттям.

На доказ цього мого твердження наведу невеличку поезію, що написав на днях один мій учень і передав мені на памятку:

„Вставай, вставай, хліборобе,
Вставай ти раненько!
Бери книжку до рук своїх
І читай тихенько!

Бери книжку просвіщатись,
Русине миленький!
Щоб не казав другий народ,
Що ти є темненький".

(Він приспособив цей вірш до мельодії: „Через балку летить...")

Хочете бачити в короткому часі нову, працюючу молодь? Поширюйте ідею кооперації й побачите!

Ф. Ковач.

Тіні над центральною округою промислу. Під таким заголовком приніс „Роботнік" в ч. 284 більший фейлєтон. В нім М. П. пише м. і. ось що: В міру як наближатися до осередка будучого промислу сандомирськи шляхом, звертає увагу незвичайно великий рух, особливо піший... Рушився й Гуцул зі Східних Карпат і маломовний Поліщук і реемігрант-гірник з Франції, з хлібом і лопатою, йдуть Вильняни, йдуть Мазури — йдуть на Сандомир, праці шукати... А як з противної сторони побачать вертаючі ґрупи людей, тоді жах вкрадається в серця піхотинців.

— Шкода, що тут ідете. Праці там нема...

Зачинають наради: вертатися, чи ні.

— А до чогож я вернуся? Праці не маю, хати не маю, то всьо мені

одно, де голову на ніч зложу...

Громадка знов рушила, вже трохи менша ніж передтим, бо сей і той вернувся. Инші волічуться дальше, щоб на місци переконатися, як стоять справи. По дорозі жиють тим, що людська ласка їм жертвує...

Приходять і довідуються, як осілим від століть тутешнім селянам наказали одного ранка до кількох днів опустити хати. За морґ землі заплатили їм всего по 700 зл. Плач і ридання розляглися по селах.

— Коби хоч на перепровадження дали, за що перенесемо свій дорібок? жалувалися селяни.

Ті, що мали коні і віз, могли собі ще дати раду, але убогі, без грошей на фірманки до далеко закуплених ґрунтів, мусіли за безцін продавати весь свій рухомий інвентар. Є там і такі селяни, що досі цілими днями сидять на терені будови і дивляться, як ростуть великі будівлі, що для них мусілося збурити їх низькі хати... Друга кривда то страшний визиск занятих при будові робітників, голодних і готових продати свої сили за що будь. За 12 годин праці платять по 2 зл., зовсім не рахуються з законодавством праці, затруднюють людей і в неділі та свята, без одного дня відпочинку... Коли якийсь відважний осмілиться протестувати, викидають його без пардону... А дорожнеча підноситься щораз більша — і в результаті вибух страйк. Дорожнечу викликає спекуляція (1 кґ. солонини 2.50 зл., 1 кґ. масла 3.80), а власти не займаються її проявами. По кількох днях страйку дякуючи рішучій поставі робітників узгляднено майже всі їх домагання. Сегодня кваліфікований робітник заробляє там 1.50 зл. за годину, а й некваліфікованим піднесено платню около 50%.

ГОСПОДАРСЬКА ХРОНІКА

НАЙБЛИЩІ ЦІЛІ ПРЕЗ. РУЗВЕЛТА.

Президнт З. Д. А. в промові в Мінесота дня 6. жовтня ц. р. заявив, що бажав би собі, аби конґрес З. Д. ухвалив на найблищій сесії два великі проєкти законів: контролю надвишок рільної продукції та устійнення мінімальних робітничих платень.

Дякуючи ухваленню тих законів — доказував Рузвелт — кошти помочі безробітним повинні зменшитися. Фінансові проблєми, в обличчі яких стоять місцеві самоуправи, уряди стейтів і центральна влада, треба розвязати при помочі існуючих податків, а не через наложення нових, додаткових тягарів.

Президент Рузвелт ствердив, що буде змагати до зрівноваження державного бюджету без наложення нових тягарів на суспільство.

Що до хліборобства, то президент має такі задуми: удержати на теперішньому рівні ціни хліборобських продуктів через ліквідацію величезних запасів непроданих продуктів. Притім муситься подбати про замаґазинування достаточних засобів поживи на випадок нової посухи.

На подібну тему говорив през. Рузвелт також в стейті Дакота. Там заявив, що відповідні закони треба ухвалити на конґресі ще пеоед жнивами 1938 року. Ці закони будуть передбачувати добровільне порозуміння фармерів з властями, а не формальні контракти з урядами, бо такі умови Найвищий Суд визнав за суперечні з конституцією.

»МАЛА КРІЗА« В ЗЛУЧ. ДЕРЖАВАХ.

Легко-знижкова тнденція цін і курсів, що була помітна на американських ринках і біржах від приблизно пів року, дізнала загострення в жовтні ц. р., приводячи до кількократних »малих крахів« на біржах. Обнизилися курси акцій та ціни головних сирівців. Парижський »Лє Тан« пояснює цю депресію ось в який спосіб:

Під кінець 1936 і на початку 1937 року ми були свідками звишки цін сирівців. Це сталося наслідком воєєної конюнктури і приспішених зброєнь. Нагла звишка викликала стан нерівноваги: продукція сирівців, заохочена ви-

глядами на добрі ціни і зростаючі замовлення, зросла надмірно в порівнанні з дійсною консумцією. Ціни сирівців пішли в гору порівнюючи більше, як ціни інших продуктів.

Цей брак достосування був »крізою росту« і вимагав передишки. Велика, правдива кріза буває наслідком надмірних інвестицій в підприємствах під впливом спекуляційних спонук і внаслідок надпродукції й нагромадження запасів. Тих ознак, які так сильно виступали підчас останньої крізи, тепер не має.

Вправді нових інвестицій тепер пороблено ще небагато, але перед великою крізою апарат продукції збільшився кольосально. Збут на заграничних ринках дуже обмежений з причини експортових перепон а також збідніння многих країн. Врешті й те грає ролю, що поправа, яка прийшла була в останніх роках, була в значній мірі наслідокм штучних заходів (деваліоація доляра, обмеження продукції, тощо) — отже заходів, що діють на коротку мету.

ТРОХИ ПРАВДИ.

Економічний референт »Курєра Поранного«, п. А. Плютинські в числі з 8. жовтня ц. р. ставить питання: »Звідки прийшла поправа конюнктури в Польщі?« Хоч, що правда, по прочитанні цілої статті читач таки не знатиме, звідки прийшла поправа в Польщі, то у виводах автора проскакує тут і там правдива обсервація. Ось деякі такі фраґменти:

»Вказники Головного Статистичного Уряду непомірно перебільшують розмір господарської поправи. Вони були би точні у Франції, якої населення є постійне числом, але в Польщі, де що року прибуває біля 400.000 голов — вони є фальшиві. В перечисленні на тисячу душ вказник продукції, або затруднення випаде ґірше, як вичислено.

»Не йдемо ще вгору. Ми тільки затрималися в спаді вниз. Хвиля рішаюча. Якщо не зберемо енерґії, щоби пнятися в гору, то будемо далі скочуватися в безодню небуття«.

(Виходить, що автор сумнівається взагалі, чи в Польщі наступила яка поправа).

»Візьмім у руки »Малий статистичний річник« і дивлячись на 3 стор. запитаймо, для чого в першому році конюнктури 1936 Японія виказала вказник промислової продукції 169, Англія 123, а Франція 78, Польща знову 72, а коли взяти під увагу приріст населення, то тільки 64 проц. чисел з 1918 р.«.

»Японія і Англія, Німеччина й Італія в добі поправи конюнктури збирають нагороду за чинну боротьбу з крізою, за боротьбу, яку ті держави, кожня на свій лад, провадили. Польща з постійною валютою і Франція, що грає на звижці, або знижці свого франка, обидві були задивлені у гріш, а не в людину і його варстат праці, Франція порадила собі на безробітя тим, що викинула польських робітників. Польща оподаткувала трьох працюючих, щоби кормили четвертого безробітного. В однім і другім випадку це не були методи боротьби з крізою, тільки методи її закріплення на довший час«.

»Змагання до обниження суми доходів держави не має сенсу. Це було би утриваленням низької житєвої стопи. Зате пекучою справою є обниження ставок несправедливих податків, так, щоби в сумі дістати зріст скарбових доходів (?)«.

»Якщо не можна з дня на день піднести життєвого рівня споживання суспільства, то заняття йому мусять дати публичні інвестиції, рентовні торговельно і господарсько, підносячі дохід одиниць і цілости«.

НЕЗЛІ ЧАСИ.

Є кілька галузів промислу в Польщі, які, дякуючи або картельній орґанізації, або надмірно високим митам, або і одному і другому — тішаться непохитною рентовністю. До них належать, як загально відомо, залізо, вугіль, цукор, цемент, врешті штучний шовк. Оголошені недавно дані про маєтковий стан одної акційної спілки для виробу штучного шовку виказали 13 міліонів чистого зиску, при 22 міліонах зл. річного обороту!

Це означає рентовність понад 50% від обороту — річ прямо ревеляційна в нормальних часах, не в часах »крізи«. Цю свою рентовність завдячує промисл штучного шовку дуже високим митним ставкам від привозу заграничних виробів.